

Biedrība "Zaļā brīvība" iepazīnās ar aktualizētā Nacionālā enerģētikas un klimata plāna līdz 2030. gadam 1. redakciju (turpmāk - Plāns/NEKP) un izsaka savus priekšlikumus un iebildumus par plānu kopumā un atsevišķiem sektoriem, pasākumiem:

Plāna 20.lpp ir ietverts "Vienlaikus, ja kāds no sektorāliem mērķiem nav sasniegts, bet Latvijas ne-ETS darbību SEG emisiju samazināšanas mērķis ir nodrošināts, tad koordinējošai ministrijai nebūs jānodrošina finansējums elastību nodrošināšanai un netiks prasīta sektorālo mērķu izpilde." Iebilstam pret šādu stratēģiju, jo 2030.gada mērķi ir jāskata kontekstā ar klimatneitralitātes sasniegšanas mērķi 2050.gadā, tāpēc jebkurš papildu SEG ietaupījums šobrīd nozīmē mazināt izaicinājumu tālākajās desmitgadēs, kuru tāpat netrūks. Latvijai un tās iedzīvotājiem jāsniedz ieguldījums klimata pārmaiņu mazināšanā, cik tas vien ir iespējams pēc iespējas drīzāk, nevis tikai tik, cik liek starptautiskās saistības.

-I. ENERĢĒTIKA-

Ierosinām Plānā nosprausto mērķi importa īpatsvaram iekšzemes enerģijas patēriņā (%) paaugstināt, lai paredzētu, ka enerģētiskā neatkarība 2030.gadam ir pieaugusi attiecībā pret 2021.gadu, tas ir, importa īpatsvars nav augstāks par 38%.

-Gāzveida kurināmais un infrastruktūra-

Plāna 11.lpp minēts "Aplēsts, ka izmantojot Latvijas biometāna ražošanas potenciālu, iespējams pilnībā aizstāt visu dabasgāzes patēriņu mājāsaimniecībās" un norādītajā atsaucē sniegta informācija, ka ar biometānu Latvijā varētu aizstāt apmēram 15% no dabasgāzes patēriņa. Vēlamies norādīt, ka šo apjomu būtu lietderīgāk izmantot citās jomās, piemēram, ražošanas sektorā, kuras ir grūtāk elektrificējamas (vai tas nav iespējams saistībā ar nepieciešamību pēc augstas temperatūras sasniegšanas). Mājāsaimniecību siltumapgādē (gan individuālajā, gan centralizētajā) eksistē citi, efektīvi, ilgtspējīgāki risinājumi (lielākoties siltumsūkņi). Tā kā, balstoties uz dokumentā iekļauto atsauci, tiek lēsts, ka Latvijas potenciāls ir saražot tikai 15% no visa šī brīža dabasgāzes patēriņa, mēs rosinām šajā plānā iezīmēt to, ka dabasgāzes turpmāka izmantošana nākotnē būs jāpārtrauc pilnībā, vai arī jāatrod zinātniski pamatoti un droši veidi, kā uztvert emitētās SEG (t.sk. gan oksidācijas galaproduktus, gan pašu dabasgāzi situācijās, kurās notiek noplūde) no šī resursa izmantošanas (https://energy.ec.europa.eu/system/files/2023-09/Biomethane_fiche_LV_web.pdf).

12.lpp minēts "Tāpat svarīgi ņemt vērā, ka kontekstā ar elektroenerģijas ražošanas pieaugumu, kā arī pieejamo tehnoloģiju attīstību, palielinās ekonomiskais pamatojums zaļo gāzu ieguvei un izmantošanai. Ievērojot minēto, gāzveida kurināmā rīcībpolitika virzīta uz eksistējošās infrastruktūras saglabāšanu un pakāpenisku gāzveida kurināmā "zaļināšanu"." Uzskatām, ka zaļajam ūdeņradim nākotnē varētu būt sava loma enerģētikā (uzkrāšanas, elektroenerģijas balansēšanas vajadzībām, rūpnieciskajiem procesiem, kur nepieciešama augsta temperatūra, minerālmēslu ražošanai, iespējams, lielas masas transportlīdzekļiem). Tomēr aicinām Plānā nepārvērtēt zaļā ūdeņraža lomu citos sektoros (siltumapgādē, vieglajā un sabiedriskajā transportā) un neparedzēt lielu paļaušanos uz gāzveida kurināmā infrastruktūru nākotnē, jo tas rada ļoti augstu risku, ka nepietiekama biometāna apjoma dēļ un/vai zaļā ūdeņraža piejaukuma ierobežojumu dēļ tiks turpināta un veicināta paļaušanās uz fosilo, importēto resursu - dabasgāzi. Turklāt, lai saražotu zaļo ūdeņradi, ir vajadzīgi ļoti daudz AER (piem. vēja, saules enerģija), jo zaļā ūdeņraža lietderības koeficients ir vairākkārt zemāks nekā elektrībai, kuru var izmantot uzreiz no AER stacijām. Tāpēc AER primāri ir jāizmanto elektrifikācijā visos sektoros, kuros tas ir iespējams. Balstoties uz šī brīža AER un elektrolīzes staciju attīstības plāniem, NEKP mērķiem, Latvijā nebūs pietiekami liela kapacitāte, lai

iekšēji tiktu saražots pietiekams daudzums zaļā ūdeņraža, lai tas spēlētu pietiekami lielu lomu enerģijas piedāvājumā.

Plānā pie rīcībpolitikas un pasākumiem Enerģijas pārvades infrastruktūras jomā (78.lpp) ietverts pasākums, kas paredz īstenot reģionāla biometāna ievades punktu izbūvi vietēji ražota biometāna ievadei esošajā dabasgāzes infrastruktūrā. Mūsuprāt, šāds attīstības virziens, kur biometāns ir primārā dabasgāzi aizvietojošā tehnoloģija, nav vēlams vairāku iemeslu dēļ. Kaut arī biometāna piejaukuma vairošana dabasgāzes sistēmā radītu, kaut nelielu, tomēr tūlītēju CO2 emisiju samazinājumu, tomēr, kā Plānā arī norādīts, biometāns nevar aizstāt dabasgāzi pilnībā, tādā apmērā, kādā prognozējama gāzveida kurināmā izmantošana. Līdz ar to investīcijas plašas gāzveida kurināmā sistēmas uzturēšanā var paildzināt fosilās dabasgāzes izmantošanu enerģētikā. Mūsuprāt, publiskajām investīcijām jātiek primāri orientētām uz elektrifikācijas veicināšanu siltumapgādē, piemēram, individuālajiem un industriālajiem siltumsūkņiem. Vienlaikus pieaugot to iedzīvotāju īpatsvaram kas no dabasgāzes atsakās par labu citām tehnoloģijām, gāzveida kurināmā infrastruktūras uzturēšana kļūs aizvien nerentablāka. Turklāt biogāzes ražošana ir cieši saistīta ar gaļas un piena ražošanu, kas, būdama ar lielu negatīvu ietekmi uz klimata pārmaiņām, ceļā uz klimatneitralitāti būs jāsamazina, pamazām mainot iedzīvotāju paradumus. Vienlaikus atbalstām biogāzes ražošanu no dažāda veida atkritumiem, tā samazinot piesārņojumu, un tās racionālu izmantošanu tur, kur elektrifikācija ir apgrūtināta vai neiespējama.

Enerģētiskās drošības aspektā, lūdzam pasākumā Nr.1 "Nodrošināt alternatīvu gāzveida kurināmā / degvielas piegādātāju iesaisti tirgū" aizvietot izmantoto terminu "alternatīvu gāzveida kurināmā" ar "ilgtspējīgu"/"klimatneitrālu" , jo vārds "alternatīvu" sevī neietver to, ka šīs gāzes būtu klimatam draudzīgas. Papildu tam, vēršam uzmanību, ka pasākumā Nr.4 "Izstrādāt rīcības plānu ūdeņraža infrastruktūras izveidei un tirgus nosacījumiem" jāievieš korekcijas, vai jānomaina pasākuma koncepts uz stratēģijas izstrādi (rīcības plāna vietā). Latvijā nav pieņemta Enerģētikas stratēģija/Ūdeņraža stratēģija, kurā būtu skaidri iezīmēts tas, kāds ir plānotais ūdeņraža izmantojums enerģētikā, un vai Latvija plāno to ražot uz vietas vai eksportēt. Tāpēc pirms infrastruktūras izveides plāniem primāri ir izveidot skaidru redzējumu par to, kā ūdeņradis tiks izmantots, un cik daudz tas būs vajadzīgs. Pasākums obligāti jāpapildina ar frāzi 'zaļais ūdeņradis', jo šobrīd no AER ražots ūdeņradis ir vienīgais risinājums, kas, ražošanas procesā, neemitē SEG (konkurētspējīga oglekļa uztveršana, ražojot ūdeņradi no metāna, šobrīd tirgū vēl neeksistē) <https://doi.org/10.1002/ese3.956> .

Kopumā, biedrība 'Zaļā brīvība' izsaka bažas par dabasgāzes lomas uzturēšanu enerģētikā – Plāns kā mērķi neizvirza dabasgāzes patēriņa samazināšanu. Vienlaikus tiek uzsvērtā nepieciešamība izmantot esošo gāzes infrastruktūru un biometāna ražošanas veicināšanu ar mērķi nelielā apmērā ar to aizstāt dabasgāzi. Tomēr tieši šis nelielais apmērs liek apšaubīt gāzes infrastruktūras investīciju lietderību. Ja biometāns nekad nevarēs apjoma ziņā aizstāt fosilo gāzi, tad rezultātā tiks paildzināta atkarība no importētā fosilā resursa. Aicinām dabasgāzes samazinājumu atpazīt kā atsevišķu mērķi klimatneitralitātes sasniegšanā.

-Biomasa enerģētikā-

15.lpp norādīts "Vairāk nekā pusi Latvijas teritorijas klāj mežs. Mērķtiecīgi un ilgtspējīgi veidojot mežaudžu struktūru un to noturību ir iespējams palielināt CO2 piesaistes ZIZIMM sektorā, veicināt koksnes izmantošanu būvniecībā, kā arī biomasas izmantošanu enerģētikā." Pirmkārt, lūgums precizēt, ka nevis vairāk nekā pusi teritorijas klāj mežs, bet gan meža zeme (kas iekļauj arī cirsmas). Otrkārt, biomasas izmantošanu enerģētikā nevajadzētu veicināt, jo, pirmais - jāņem vērā jau šī brīža lielo biomasas izmantošanas apjomu enerģētikā, kas rada neilgtspējīgu slodzi uz meža resursiem (pat tad, ja izmanto tikai

sekundāro koksnes biomasu, pieprasījums pēc tās siltumapgādē veicina arī primārās koksnes iegūšanu no mežiem), otrs - jāņem vērā jaunākās atziņas par primārās koksnes biomasu enerģētikā kā neatjaunojamu resursu (<https://www.euractiv.com/wp-content/uploads/sites/2/2023/02/NGO-feedback-re-SE-Presidencys-non-paper-on-bioenergy-sustainability-RED-III.pdf>). Tā vietā jāvairo enerģētikā izmantotās biomasas ilgtspēja un efektivitāte, kas Plānā citviet arī ir minēts.

-AER elektroenerģija-

AER elektroenerģijas īpatsvaram enerģētikā Plānā ir noteikts mērķis >70%, vienlaikus bāzes scenārijā paredzēts, ka šis rādītājs sasniegs 73,8%. Aicinām Latvijai noteikt ambiciozāku mērķi, ņemot vērā, ka augstāka mērķa izvirzīšana pati par sevi var kalpot par veicinošu faktoru sasniegt vairāk un parādīt Latvijas nostāju virzībā uz klimatneitralitāti.

Tīklam pieslēgto mikroģeneratoru skaitam Plānā līdz 2030. gadam ir noteikts mērķis >20 000. Mērķis ir ļoti pieticīgs, nosakot par zemāko sliekšni 20 001 mikroģeneratoru, ņemot vērā to, ka jau šī gada septembra beigās tīklam pieslēgto mikroģeneratoru skaits bija ap 16 500. Aicinām apakšējo sliekšni paaugstināt vismaz līdz >30 000.

Plānā nav norādīts 2030. gadā plānotais uzstādīto vēja un saules elektrostaciju jaudu apjoms. Pasākumu tabulā (7. punkts) aicinām aizstāt valsts meža zemēs uzstādāmo vēja parku jaudu apjomu (800MW) ar kopējo, norādot kāda daļa varētu tikt sasniegta, ņemot vērā jau esošās komersantu vēja parku ieceres dažādos attīstības posmos. Savukārt attiecībā uz vēja parkiem mežu zemēs par rezultatīvo rādītāju (kvalitatīvu, ne kvantitatīvu) noteikt negatīvo vides ietekmju mazināšanu / novēršanu. 4., 5., un 7. darbības aprakstā aicinām atsaukties uz pārstrādātās AER direktīvas 2018/2011 prasību veidot paātrinātās AER apguves teritorijas un nodrošināt vienlīdzīgu konkurenci.

-II. TRANSPORTS-

Aicinām Plāna sadaļā "Rīcībpolitikas virzieni transporta nozarē" (17.lpp) saturiski atspoguļot sabiedriskā transporta lomas stiprināšanu kā pirmo un būtiskāko rīcībpolitiku, ņemot vērā, ka tam ir vispozitīvākā ietekme uz klimatu, jo individuālo auto skaits ir kopumā jāmazina, nevis tikai jāaizstāj iekšdedzes dzinēju auto ar bezemisiju auto. Tam ir arī liela nozīme sociālās nevienlīdzības mazināšanā.

Aicinām noteikt atsevišķu sasniedzamo mērķi 2030. gadā bezemisiju vieglo auto īpatsvaram no visiem, nevis tikai AER proporcija transportā, jo ambiciozs, tomēr reālistisks, mērķis šim konkrētajam rādītājam, piemēram, 10% kalpos par veicinošu faktoru, konkrētāku ietvaru (piemēram, lai plānotu uzlādes stacijas) un signālu tirgum. Turklāt, būtiski ir nospraust mērķi tieši kā īpatsvaru (%), nevis absolūto skaitu, jo būtiski ir arī kopumā samazināt individuālo auto skaitu, nevis vienkārši veicināt jaunu produktu iegādi.

Plāna 17.lpp minēts arī "Nepieciešams atjaunot Latvijas autoparku ar zemu emisiju līmeņa vai bezemisiju transporta līdzekļiem". Kategoriski iebilstam pret zemu emisiju līmeņa transporta līdzekļu auto iekļaušanu šajā formulējumā un jebkādas atbalsta politikās, jo praksē ir pierādījies, ka hibrīda auto nesniedz iecerēto emisiju ietaupījumu saistībā ar to, ka vairums lietotāju hibrīda auto nelādē, bet lieto pamatā kā iekšdedzes dzinēja auto, kas savukārt rada vēl lielākas emisijas, nekā parasta iekšdedzes auto gadījumā, jo ir papildu svārs no akumulatora (avoti: <https://themilesconsultancy.com/3722/>;

problema/; <https://www.emissionsanalytics.com/news/2020/1/8/plug-in-hybrids-without-behavioural-compliance-risk-failure>). Arī pasākumā "Sabiedrības un pašvaldību un plānošanas reģionu informētības un zināšanu par oglekļa mazietilpīgu attīstību, inovatīvajām tehnoloģijām uzlabošana" (69.lpp) ietverts informatīvais atbalsts par mazemisiju transportu, kas ir jāizslēdz arī no šīs sadaļas.

Pie rīcībpolitikas un pasākumiem mērķu sasniegšanai transporta nozarē (29. un 32. lpp) ir ietverts pasākums nr.5 "Nodrošināt sašķidrinātā vai saspīestā metāna uzpildes iespējas, t.sk. atbalsta programmu ietvaros". Kategoriski iebilstam pret jebkādu atbalstu "metānam", tādejādi ietverot arī fosilo dabasgāzi, kas attiecīgi nelīdzētu sasniegt dekarbonizācijas mērķus. Jānosaka precīzi, ka infrastruktūra paredzēta tikai biometānam. Ja pastāv risks, ka biometāna varētu nepietikt, tad šādas investīcijas principāli nav atbalstāmas, ņemot vērā to galveno mērķi - dekarbonizēt transporta sektoru. Turklāt, kā iepriekš minēts, ir ļoti svarīgi izvērtēt to, kāda sektora attīstībā tiek izmantots biometāns, jo, kā redzams plānā ievietotajās atsaucēs, biometāna potenciāls aizstāt fosilo gāzi Latvijā ir tikai 15%. Šajā pašā pētījumā ir minēts, ka šobrīd Latvijā fosilo gāzi CNG formātā (ko izmanto transportlīdzekļiem) izmanto tikai 0,16% gadījumu no visa gāzes patēriņa, tāpēc aicinām izvērtēt to, cik efektīvi ir veicināt gāzes automašīnu izmantošanu Latvijā.

Attiecībā uz pasākumu Nr.2 "Jaunu elektrovilcienu, jaunu akumulatoru bateriju vilcienu un jaunu ūdeņraža vilcienu iegādes nodrošināšana" (31.lpp), pirmkārt, aicinām ievērot piesardzību attiecībā uz ūdeņraža lomu dzelzceļā, ņemot vērā potenciālo ūdeņraža pieejamību (arī cenu), izmaksefektivitāti (ja ir tikai daži ūdeņraža vilcieni, tas visdrīzāk nebūtu izmaksefektīvi), kā arī uzstājam uz nepieciešamību norādīt, ka izmantots tiktu tikai zaļais ūdeņradis, jo jebkāda cita ūdeņraža izmantošana neatbilstu dekarbonizācijas mērķiem. Arī pasākumā "Ūdeņraža uzpildes punktu uzstādīšana" (32.lpp) jāprecizē, ka infrastruktūra varēs tikt izmantota tikai zaļajam ūdeņradim. Ja pastāv risks, ka zaļais ūdeņradis varētu nepietikt, tad šādas investīcijas principāli nav atbalstāmas, ņemot vērā to galveno mērķi - dekarbonizēt transporta sektoru.

Pasākumā Nr.9, kas paredzēts "Bezemisiju transportlīdzekļu skaita palielināšanai" (33.lpp), ietvertas investīcijas "sabiedriskā transporta (autobusu) aprīkošanai elektroenerģijas, metāna vai ūdeņraža izmantošanai vai 100% biodegvielas izmantošanai", taču transportlīdzeklis, kas darbojas ar metānu vai biodegvielu nav vairs bezemisiju transports, tādēļ šie degvielas veidi ir no šīs investīcijas izslēdzami. Turklāt metāns, ja vien tas nav precizēts, kā tikai biometāns, nav atbalstāms, jo ietver arī fosilo dabasgāzi, kas attiecīgi nepalīdzētu sasniegt dekarbonizācijas mērķus. Mēs iebilstam pret metāna izmantošanas veicināšanu.

Pasākuma Nr.13 " Rīgas valstspilsētas pašvaldībai sadarbībā ar Rīgas aglomerācijas pašvaldībām īstenot transporta infrastruktūras uzlabošanas un privāto transportlīdzekļu izmantošanas samazināšanas pasākumus" sadaļā 10) "veikt iespējamo stāvparku (Park&Ride) infrastruktūras būvniecības vietu izpēti (pie dzelzceļa un autobusu stacijām, sabiedriskā transporta galapunktos, vai multimodālajiem punktiem)" aicinām veikt izmaiņas, papildinot šo punktu ar frāzi "un izveidot rīcības plānu šādu punktu ieviešanai". Vairāki pētījumi universitāšu līmenī un daudzu gadu diskusijas par šīs sistēmas izveidi pieprasa rīcības plāna izstrādi, nevis tikai pētījumus, jo Latvijā šādu punktu ieviešanā vērojama stagnācija. Pirmais un vienīgais Park&Ride punkts tika izveidots 2012.gadā.

Sevišķa uzmanība, izstrādājot atbalsta programmas, jāpievērš mazturīgākajai sabiedrības daļai, kam pamatotu iemeslu dēļ nepieciešams privātais auto un pārorientāciju sabiedrisko transportu vai

mikromobilitātes rīkiem pilnībā nav iespējama, tādēļ ir spiesti izmantot novecojušus auto ar augstu emisiju līmeni, jo nav pieejamas alternatīvas un nav iespējams atļauties izmantot esošās atbalsta programmas elektroauto iegādei.

-III. ENERGOEFEKTIVĀTE-

Aicinām Plāna 18.lpp teikumā "Jāpilnveido resursu izmantošanas un apsaimniekošanas efektivitāte, veidojot atbalsta programmas un pilnveidojot normatīvo regulējumu ēku energoefektivitātes paaugstināšanai [..]" ietvert arī nepieciešamību dažādot ēku renovācijas finansēšanas modeļus, tai skaitā veicinot privātā sektora iesaisti.

Pie rīcībpolitikas un pasākumiem attiecībā uz ēku renovāciju Plānā ietverts pasākums "Mainīt lēmumu pieņemšanas kārtību par ēku renovācijas vai pieslēgšanas pie efektīvas CSAS veikšanu" (70.lpp). Pasākums ir ļoti vēlams, taču ierosinām nospraust agrāku termiņu šī pasākuma īstenošanai, piemēram, 2025. gadu.

Ierosinām papildināt pasākumu "Normatīvā regulējuma, kas tiek piemērots dzīvojamām ēkām (vai to daļām), izvērtēšanas NPP ietvaros" (71.lpp), izvērtējot iespējas piemērot nodokļu atvieglojumus, ne tikai attiecībā uz samazinātu NĪN, bet arī izvērtējot iespējas iedzīvotājiem sniegt IIN atmaksu, tādējādi stimulējot iedzīvotājus izdarīt izvēli par labu renovācijai.

Ierosinām pie rīcībpolitikām un pasākumiem enerģētiskās nabadzības un enerģijas pieejamības jomā (81.lpp) pievienot papildu pasākumu: Finansiāla atbalsta programma pašvaldībām (varētu būt tās pašas programmas ietvaros, kas minēts iepriekš (68.lpp)), lai sevišķi veicinātu to daudzdzīvokļu ēku renovāciju, kurās atrodas pašvaldībām piederošie/sociālie dzīvokļi, kā arī, lai sniegtu informatīvu un atbalsta funkciju tiešu mazturīgajai sabiedrības daļai, palīdzot veiksmīgi pieteikties un īstenot atbalsta programmas energoefektivitātes uzlabošanai. Tiešs atbalsts energoizmaksu segšanai ir nepieciešams, bet jo svarīgāk ir veicināt energoefektivitāti, lai atbalsts vairs nebūtu vajadzīgs.

-IV. ATKRITUMI-

Plānā starp rīcībpolitikām un pasākumiem atkritumu jomā ietverts pasākums "Palielināt atkritumos iegūtās degvielas sagatavošanu" (40 lpp.). Biedrība "Zaļā brīvība" neatbalsta sadzīves atkritumu sadedzināšanu enerģijas reģenerācijai, izbūvējot jaunas sadedzināšanas iekārtas. Latvijai primārajam uzdevumam būtu jābūt sadzīves atkritumu apjoma mazināšanai un mums ir saistošs pienākums līdz 2035. gadam panākt, ka pārstrādāti tiek 65% no kopējā atkritumu apjoma, taču atkritumu sadedzināšana enerģijas reģenerācijai netiek pieskaitīta pie pārstrādes, tādējādi investīcijas jaunās sadedzināšanas iekārtās ne tikai nepalīdzēs šo mērķi sasniegt, radot lielu iespēju, ka Latvijai būs jāmaksā soda nauda par mērķa neizpildi, bet arī novirzīs finanšu līdzekļus prom no pasākumiem, kas nepieciešami aprites ekonomikas attīstībai. Turklāt atkritumu sadedzināšana enerģijas reģenerācijai rada SEG emisijas, nelīdzot emisiju samazināšanas kopējam mērķim. Vienlaikus ir atbalstāma atkritumdegvielas (RDF) sagatavošana no vietējiem resursiem, lai Brocēnu cementa rūpnīcā izmantotais RDF nāktu no vietējiem resursiem, aizstājot no citām valstīm importētos.

-V. ZIZIMM SEKTORS-

Attiecībā uz rīcībpolitikām un iekļautajiem konkrētajiem pasākumiem mērķu sasniegšanā, ir redzams, ka ZIZIMM sektorā liela daļa iecerēto pasākumu ir ar potenciāli būtisku ietekmi uz vidi, kuru būtu nepieciešams izvērtēt, veicot stratēģisko ietekmes uz vidi novērtējumu (SIVN) visam NEKP plānam (atbilstoši Eiropas Komisijas NEKP atjaunošanas vadlīnijām, 26.lpp https://energy.ec.europa.eu/system/files/2022-12/C_2022_8263_Guidance%20to%20MS%20NECP_2.pdf un SIVN direktīvai).

Iebilstam pret LIFE RESTORE projekta rezultātu izmantošanu ZIZIMM mērķa scenārija noteikšanas metodē (139.lpp), jo šī projekta ietvaros veiktā pētījuma rezultātus nevar izmantot praksē vai politikas plānošanā, nepagarinot monitoringa perioda garumu (pētījuma ziņojumā piedāvātais periods ir desmit gadi). Šādu norādi snieguši paši pētnieki LIFE RESTORE projekta rokasgrāmatā, kurā aprakstīta pētījuma metodoloģija (https://restore.daba.gov.lv/public/eng/activities_and_deliverables/manual_sustainable_and_responsible_after_use_of_peat_extraction_areas/).

Lūdzam skaidrojumu par ZIZIMM sektora prognozētajām emisijām pēc 2026. gada, kad būs jāapkopo un jāziņo arī par mitrājiem (ne tikai esošajiem un bijušajiem kūdras ieguves laukiem) - vai Plānā emisiju prognozēs ir ietverti aprēķini par dabisko/atjaunoto mitrāju lomu CO2 piesaistē?

Commented [MA1]: vai šis izklausās ok?

Commented [VK2R1]: manuprāt, jā. Varbūt jānomaina uz "ir ietverti?"

Galveno cēloņu aprakstam par neto SEG emisijām no ZIZIMM sektora ir nepareizs/nekorekts uzsvars attiecībā uz mežiem, tāpēc aicinām šo formulējumu mainīt, balstoties uz jaunāko Latvijas SEG inventarizācijas ziņojumu, par kura sastādīšanu, pabeigšanu un iesniegšanu atbildīga ir KEM:

1)Norādīts, ka neto SEG piesaiste ir samazinājusies par 119%, un kā galvenie iemesli minēti "pieaugušu un pāraugušu mežu īpatsvara pieaugums meža zemes kategorijā, kas savukārt saistīts ar mežizstrādes apjoma un dabiskā atmiruma pieaugumu, kas rezultējas CO2 piesaistes dzīvajā biomasā samazinājumā meža zemē.", taču jaunākajā Latvijas ziņojumā par SEG emisijām (<https://unfccc.int/documents/627724>) skaidri lasāms, ka galvenais minētais iemesls šim samazinājumam ir tieši mežizstrādes intensitātes pieaugums. Jau šobrīd tiek izcirsti veci meži, tos aizstājot ar jauniem, taču tas neto SEG piesaisti mežā samazina, nevis palielina, jo intensīvās mežizstrādes rezultātā zaudēto oglekļa apjomu, kas rodas izcērtot vecus mežus, nav iespējams kompensēt ar SEG piesaisti jaunaudzēs. To skaidri parāda Latvijas ziņojumā atspoguļotais grafiks (Latvijas ziņojums par SEG emisijām UNFCCC, 329. lappuse).

2)Tālāk ir minēts, ka "Latvija nesasnies ZIZIMM sektoram noteikto 2030.gada mērķrādītāju - ZIZIMM sektora neto SEG emisijas 2030. gadā prognozētas 3294,60 kt CO2", un ka "tas ir saistīts ar SEG emisijām no kūdras augsniem aramzemes, zālājos un mitrājos un CO2 piesaistes samazinājumu mežu vecumstruktūras dēļ". Līdzīgi, kā iepriekš, tiek nekorekti norādīts iemesls mērķrādītāja neizpildei, ignorējot pārlieku intensīvo mežizstrādi, kas, kā rāda Latvijas ziņojumā par SEG emisijām iekļautā informācija, tiek minēts kā pirmais šīs mērķa neizpildes iemesls.

Biedrībai "Zaļā brīvība" ir sekojoši komentāri par atsevišķiem pasākumiem:

Pasākums Nr.1 - Meža mēslošana (minerālmēslojuma pielietošana sausieņos un āreņos). Pirms šī pasākuma iekļaušanas NEKP gala redakcijā ir jāaplēš sagaidāmās minerālmēslojuma dzīves ciklā radušās emisijas. Vai ir zināms, ka minerālmēslošanas ražošana neradīs lielākas emisijas, nekā meži piesaistīs? Lūdzam pamatot.

Pasākums Nr. 3 Hidroloģiskā režīma atjaunošana – dabiskā apmežošanās pārmitrās organiskās augsnēs lauksaimniecībā izmantojamās zemēs.

Dabiskā apmežošanās ir pieļaujama vien teritorijās, kurās noteikti nav sastopami bioloģiski vērtīgie zālāji (piemēram, palieņu zālāji) vai citi ES nozīmes atklāto ainavu biotopi (piemēram purvu biotopi), kā arī potenciālie bioloģiski vērtīgie zālāji (tādi, kuri var kļūt par bioloģiski vērtīgiem zālājiem tuvākajā laikā pie pareizas apsaimniekošanas), atbilstoši ES nozīmes zālāju biotopu noteikšanas metodoloģijai. Atgādinām, ka saskaņā ar Biotopu direktīvas 17.panta ziņojumu par 2013.-2018.gadu visu ES nozīmes zālāju biotopu aizsardzības stāvoklis Latvijā novērtēts kā nelabvēlīgs (slikts vai nepietiekams), un pēc jaunākajiem Dabas skaitīšanas datiem no visas valsts lauksaimniecībā izmantojamās zemes ES nozīmes zālāju biotopi aizņem vien 3,4%, taču tās ir svarīgas dzīvotnes lielam daudzumam savvaļas sugu, tāpēc valsts politikai ir jāveicina šo dzīvotņu uzturēšana un veidošanās.

Pasākums Nr. 4 - Mērķtiecīga organisko augšņu apmežošana lauksaimniecībā izmantojamās zemēs.

Aicinām pievienot tekstā atrunu, ka mērķtiecīga apmežošana ir pieļaujama tikai tādās lauksaimniecībā izmantojamajās zemēs, kurās noteikti nav sastopami bioloģiski vērtīgie zālāji vai citi ES nozīmes atklāto ainavu biotopi (piemēram, purvu biotopi), vai zemēs, kurās nav liels potenciāls, ka, veicot atjaunošanu, šie biotopi varētu izveidoties.

Pasākums Nr. 5 - Hidroloģiskā režīma atjaunošana – mērķtiecīga meža ieaudzēšana pārmitrās organiskās augsnēs izstrādātajos kūdras laukos.

Lūdzam precizēt, kas ir saprotams ar “hidroloģiskā režīma uzlabošana” - atjaunošana uz purviem/purvainiem mežiem raksturīgu hidroloģisko režīmu vai tieši pretēji - nosusināšana ar mērķi uzlabot koku produktivitāti. Vēlamies norādīt, ka:

1.Mūsaprāt, šobrīd Latvijā nav pietiekami daudz pētījumu un pietiekami ilga laika posma monitoringa datu, kas apliecinātu šī rekultivācijas veida pārākumu pār purvu renaturalizāciju SEG emisiju piesaistes ziņā. Starptautiski pētījumi no valstīm ar Latvijai līdzīgu klimatu apliecina, ka, salīdzinot ar citiem purvu rekultivācijas veidiem, purva renaturalizācija un hidroloģiskā režīma atjaunošana tuvu dabiskam purvam raksturīgam līmenim visveiksmīgāk mazina SEG emisijas un veicina kūdras veidošanos, piesaistot oglekli, kā arī mazinās slāpekļa emisijas (starptautisko pētījumu meta analīze Igaunijas uzņēmuma *Elige OÜ* veiktā meta analīzē - https://www.zalabriviba.lv/wp-content/uploads/report_ghg_peatland_bogs_latvia_elige.pdf). Meža ieaudzēšana pārmitrās organiskās augsnēs izstrādātajos kūdras laukos var būt atbalstāma kā rekultivācijas veids vien tajās teritorijās, kur nav iespējama purvu renaturalizācija vai kur tā nav praktiska.

2.Attiecīgi, vēlamies norādīt, ka NEKP pasākumos attiecībā uz purviem pietrūkst būtiski svarīga pasākuma - **Hidroloģiskā režīma uzlabošana (virzienā uz dabisku) nosusinātos purvos un izstrādātu vai daļēji**

izstrādātu purvu renaturalizācija. Ir zinātniski pierādīta tās efektivitāte (starptautisko pētījumu meta-analīze apkopota Igaunijas uzņēmuma *Elige OÜ* veiktā pētījumā - https://www.zalabriviba.lv/wp-content/uploads/report_ghg_peatland_bogs_latvia_elige.pdf). Tā ir sevišķi vienkārši īstenojama nosusinātos, bet neizstrādātos purvos, kuros lielākoties pietiek ar purvam raksturīga hidroloģiskā režīma atjaunošanu, lai atsāktos kūdras veidošanās un mazinātos CO2 emisijas.

Citām iespējamām kūdras ieguves vietām pēc izmantošanas veidiem (apmežošana, ogu audzēšana, ūdenstilpju vai zālāju izveide, kā arī jauniem iespējamiem izmantošanas veidiem, piemēram, sfagņu lauksaimniecībai, paludikultūrai, bioenerģijas ražošanai) būtu nepieciešami papildu pētījumi, lai noteiktu to ilgtermiņa ietekmi uz klimatu, izveidojot ilgtermiņa monitoringa vietas (starptautisko pētījumu meta-analīze apkopota Igaunijas uzņēmuma *Elige OÜ* veiktā pētījumā- https://www.zalabriviba.lv/wp-content/uploads/report_ghg_peatland_bogs_latvia_elige.pdf).

3. Norādām arī, ka Somijā veiktais pētījums apliecina, ka būtisku uzlabojumu neto SEG piesaistē, apsaimniekojot mežus organiskajās augsnēs, var panākt izmantojot nekailciršu (angl. - continuous cover) mežsaimniecības praksi. Aicinām iestrādāt līdzīgu pieeju (tostarp veikt pētījumus, ja nepieciešams) arī Latvijā <https://www.nature.com/articles/s41598-023-42315-7>.

Pasākums Nr. 6 - Mazāk vērtīgo lauksaimniecībā izmantojamo zemju mērķtiecīga apmežošana

Mērķtiecīga apmežošana ir pieļaujama vien teritorijās, kurās noteikti nav sastopami bioloģiski vērtīgie zālāji vai citi ES nozīmes atklāto ainavu biotopi (piemēram, purvu biotopi), kā arī potenciālie bioloģiski vērtīgie zālāji (tādi, kuri var kļūt par bioloģiski vērtīgajiem zālājiem tuvākajā laikā pie pareizas apsaimniekošanas), atbilstoši ES nozīmes zālāju biotopu noteikšanas metodoloģijai. Skat. pamatojumu pie 3. pasākuma.

Kopumā aicinām pievienot tekstā atrunu, ka mērķtiecīga apmežošana ir pieļaujama tikai tādās lauksaimniecībā izmantojamajās zemēs, kurās noteikti nav sastopami bioloģiski vērtīgie zālāji vai citi ES nozīmes atklāto ainavu biotopi (piemēram, zemo purvu biotopi), vai zemēs, kurās nav liels potenciāls, ka, veicot atjaunošanu, šie biotopi varētu izveidoties.

Pasākums Nr.7 - Hidroloģiskā režīma uzlabošana slapjainos.

No pasākuma apraksta ir saprotams, ka ar "hidroloģiskā režīma uzlabošanu" tiek domāta susināšana, nevis slapjainiem raksturīgā hidroloģiskā režīma uzturēšana/atjaunošana. Šajā sakarā vēlamies norādīt, ka:

1. Slapjainu meži, arī tie, kas neatrodas aizsargājamās teritorijās vai mikroliegumos, var atbilst ES nozīmes biotopiem – biotopam 9080* Staignāju meži, 91E0 Aluviāli meži, un citiem. Saskaņā ar ziņojumu Eiropas Komisijai par ES nozīmes biotopu aizsardzības stāvokli Latvijā (2013.-2018.), visu sastopamo meža biotopu stāvoklis ir novērtēts kā nelabvēlīgs vai slikts (kategorija U1 vai U2). Par Staignāju mežu stāvokli Latvijā *9080 (prioritāri aizsargājams biotops) Eiropas Komisija ir ierosinājusi pārskatīšanas procedūru. Lai nodrošinātu šo starptautiski nozīmīgo dzīvotņu aizsardzību un veicinātu to saglabāšanu, NEKP pasākumi nedrīkst veicināt papildu susināšanu teritorijās, kur šie biotopi ir konstatēti – gan pašreizējo IĀDT teritoriju robežās, gan ārpus tām. Aicinām iestrādāt NEKP un tālākajos izrietošajos politiskajos dokumentos atrunu, ka slapjainu susināšana netiek veikta ES nozīmes biotopos (tostarp ārpus aizsargājamām teritorijām).

2. Attiecībā uz susināšanas ietekmi uz oglekļa emisijām/piesaisti, vēlamies norādīt, ka starptautiskajā zinātniskajā literatūrā ir pierādīts, ka organiskajās augsnēs susināšanas radītā skābekļa piekļuve organiskajam materiālam rada lielas CO₂ emisijas (https://pub.epsilon.slu.se/16219/1/norberg_et_al_190711.pdf). Hidroloģiskā režīma atgriešana ar ūdenslīmeni tuvu dabiskajam līmenim būtiski mazina šīs emisijas, un, kūdras augšņu gadījumā, var veicināt oglekļa uzkrāšanos, un neto SEG piesaisti. Ja tiek apgalvots, ka koku paātrināta augšana kompensē susināšanas ietekmē radušās emisijas, tad, lai uz šī apgalvojuma pamata bāzētu valsts politiku, tam jābūt balstītam ilgstošā zinātniskajā monitoringā un zinātniskajās publikācijās, kas publicētas neatkarīgi recenzētos (*peer-reviewed*) zinātniskajos žurnālos. Lūdzam sniegt skaidrojumu un pamatojumu.

3. Tāpat vēlamies norādīt, ka nav saprotams pamatojums apgalvojumam "lai saglabātu un palielinātu hidroloģiskā režīma uzlabošanas efektu, savlaicīgi jāveic kopšanas un galvenā cirtē". Kā koku ātrāka nociršana galvenajā cirtē un izņemšana no uzkrātā oglekļa apjoma var uzlabot kopējo oglekļa bilanci un klimata mērķu izpildi? Lūdzam skaidrojumu.

Pasākums Nr. 12 - Mazproduktīvu mežaudžu nomaiņa

Aicinām iestrādāt dokumentā, ka neproduktīvo mežaudžu nomaiņa ar produktīvām pieļaujama veicināma vien nogabalos, kas neatbilst ES nozīmes biotopa statusam, tostarp ārpus aizsargājamām dabas teritorijām, lai valsts politika nepasliktinātu jau tā slikto ES nozīmes biotopu stāvokli, un atbilstu ES Biodaudzveidības stratēģijā 2030 izvirzītajiem mērķiem, tostarp mērķim saglabāt un aizsargāt vecus mežus.

Jā par mazproduktīvām mežaudzēm tiek uzskatīti arī veci, pārauguši un pieaugušu vecumu sasnieguši meži, tad lūdzam pamatot, uz kādu pierādījumu pamata tiek pieņemts, ka šo mežu uzkrātās krājas izņemšana no meža oglekļa bilances un nomaiņa uz jaunaudzēm kopumā veicinās klimata mērķu izpildi? Vai tas atbilst ārvalstu praksei? Kā arī - vai tiek ņemtas vērā SEG emisijas no augsnes, kas izdalās mežu nocērtot?

-VI. LAUKSAIMNIECĪBA-

Plāna 13.lpp norādīts, ka "Lauksaimniecībā ir salīdzinoši liels organisko augšņu īpatsvars, pieaugošs slāpekļa minerālmēslu patēriņš, līdz ar to arī lauksaimniecības augšņu apsaimniekošana rada lielu SEG emisiju īpatsvaru.". Aicinām pietiekami novērtēt arī lopkopības nozares būtisko ieguldījumu SEG emisiju radīšanā, it sevišķi iekšējo zarnu fermentāciju.

Rīcībpolitikas pasākumā "Veicināt bioloģisko piena lopkopību (zemas emisijas piena lopkopību)" (37.lpp) ietverts apgalvojums, ka "Bioloģiskā piena lopkopība būtiski samazina CH₄ emisiju no zarnu fermentācijas un kūtsmēslu apsaimniekošanas" tomēr, kaut arī bioloģiskā lauksaimniecība ir veicināma no dažādiem rakursiem raugoties, šis apgalvojums nav viennozīmīgs un būtu rūpīgi jāizvērtē šī potenciālais ieguldījums SEG samazināšanā. Lūdzam pamatot šī izteikuma patiesumu ar atbilstošiem zinātniskajiem avotiem.

Commented [VK3]: man pašam šis teikums ne pārāk patik, jo Silava vnk iedos savus pētījumus.

Commented [LK4R3]: bet labs roast tāpat

Commented [MA5R3]: ir labs!

Commented [VK6]: Vai tas ir ok?

Commented [MA7R6]: es domāju, ka jā

Atbalstām piena lopkopības pārorientēšanos uz bioloģisko lauksaimniecību, taču vienlaikus aicinām plānot pasākumus, kas radīs daudz paredzamāku un būtiskāku SEG emisiju samazinājumu.

-VII. PĒTNIECĪBA, INOVĀCIJA UN KONKURĒTSPĒJA -

Ierosinām papildināt rīcībpolitikas un pasākumus pētniecības, inovācijas un konkurētspējas jomā (86.lpp) ar pētījuma veikšanu, kura mērķis ir rast risinājumus kūdras substrāta aizvietošanai - jaunu un tikpat efektīvu substrāta izejvielu iegūšanai.